
Editörler

Doç. Dr. Müjdat Avcı & Doç. Dr. Ahmet Özalp

EĞİTİM SOSYOLOJİSİ

Yazarlar

Doç. Dr. Aysun Doğutaş
Doç. Dr. Belgin Arslan Cansever
Doç. Dr. Neslin İhtiyaroğlu
Dr. Öğr. Üyesi Bedir Sala
Dr. Öğr. Üyesi Bülent Döş
Dr. Öğr. Üyesi Erol Çiydem
Dr. Öğr. Üyesi H. Serhan Sarıkaya
Dr. Öğr. Üyesi Hıdır Önür
Dr. Öğr. Üyesi İlkay Doğan Taş
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Yurttaş
Dr. Öğr. Gör. Esra Bakiler
Dr. Öznur Yaşar

Editörler
Doç.Dr. Müjdat Avcı & Doç.Dr. Ahmet Özalp
Eğitim Sosyolojisi

ISBN: 978-605-9498-87-6

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

1.Baskı 2020

Bu kitabın basım,yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılığa aittir.Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz basılamaz ve dağıtılamaz.

Atabasım San. ve Tic. A.Ş.

Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

Önsöz

Eğitim, insanla beraber var olan tarihsel ve toplumsal bir kurumdur. Toplumsal yapının doğası gereği karmaşık süreçlere sahip olan eğitimin net bir tanımını yapmak açıkçası güçtür. Kant'ın "İnsan ancak eğitim sayesinde insan olur... Doğa insanı, sahip olduğu yeteneklerin, olanakların nüveleri ile donatmış, onları geliştirmeyi ise insanın kendisine bırakmıştır." sözü, eğitimin, insanın yaşamındaki rolünü ve önemini etkileyici bir şekilde dile getirmektedir.

Toplumsal yapının önemli unsurlarından biri olan eğitim, kültürel mirasın yeni kuşaklara aktarılması; bireylerin rasyonel düşünme becerisi kazanmaları; bilimin gelişip ilerlemesi ve bireylerin meslek sahibi olmaları gibi bir takım işlevlere sahiptir. Onun bu ve diğer bazı önemli işlevlere sahip olması, bilimsel olarak incelenmesini de zorunlu hale getirmektedir. Bu durum ise Sosyoloji biliminin alt uzmanlık alanı olan Eğitim Sosyolojisi'nin doğup gelişmesine yol açmıştır.

Max Weber ve Emile Durkheim'in kurucuları olarak gösterildiği Eğitim Sosyolojisi'nin doğuşu ve okullarda ders olarak okutulması 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarına denk gelmektedir. Bizde ilk olarak II. Meşrutiyet'ten sonra Darülfünun'da Ziya Gökalp tarafından 'Terbiye-i İçtimaiyat' ismiyle okutulan Eğitim Sosyolojisi, 1950'den sonra ilk öğretmen okullarında ve eğitim enstitülerinde okutulmaya başlanmıştır. Günümüzde ise üniversitelerin başta Eğitim Fakülteleri ve Sosyoloji Bölümleri olmak üzere ilgili pek çok bölüm ve fakültesinde lisans ve lisansüstü düzeyde okutulmaktadır.

Yakın tarihimize göz atıldığında söz konusu bilim dalına Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren bir ilginin başladığı ve bunun -giderek artan oranda- günümüze kadar devam ettiği görülür. 19. yüzyılın ikinci yarısında Le Play, E. Demolines, E. Durkheim gibi Batılı düşünürlerin eğitimle ilgili çalışmaları çağdaşı olan Türk aydınlarını da etkilemiştir. Bu bağlamda, dönemin Türk aydınları, söz konusu Batılı düşünürlerin etkisiyle alanla ilgili ilk eserleri vermeye başlarlar. Toplumdaki temel sorunların ancak eğitim yoluyla düzelebileceğine inanan bu düşünürlerden bazıları Münif Paşa, Ali Suavi, Prens Sabahattin ve Ziya Gökalp'tir.

Cumhuriyet dönemi içerisinde Türk eğitim sisteminin yaşadığı sorunlara çözüm önerileri sunma adına bazı önemli bilim insanları tarafından dikkat çekici çalışmalar yapıldığı görülür. Bu çalışmalar, bazıları alandan bazıları alan dışından olan bilim insanları İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Nusret Köymen, Saffet Bilhan, Mine Tan, Nihat Nirun, Lûtfi Öztabağ, Sabri Akdeniz, Hüseyin Öztürk, Mahmut Tezcan, Hüseyin Akyüz, İsmail Doğan gibi önemli isimler tarafından yapılmıştır. 1950’li yıllarda Gazi Eğitim Enstitüsü’nde Nusret Köymen’in Eğitim Sosyolojisi adıyla verdiği dersler ise Cumhuriyet Dönemi’nde bu adla okutulan ilk dersler olmuştur.

Elinizdeki bu kitap, alana önemli katkılar sunacak bilimsel çalışmalardan oluşmaktadır. Bu anlamda, alana ilgisi olan akademisyenlerin ve lisans ve lisansüstü öğrencilerin gereksinimlerine yanıt verecek düzeyde hazırlanmıştır.

Eserin hazırlanmasına yaptıkları bilimsel çalışmalarla katkıda bulunan değerli akademisyenlere ve eserin yayına hazırlanmasından okurlarıyla buluşmasına kadar ki süreçte her türlü desteği sağlayan yayınevine teşekkürü borç biliriz.

İstanbul, 2020

Editörler

Doç. Dr. Müjdat AVCI – Doç. Dr. Ahmet ÖZALP

İÇİNDEKİLER

Önsöz	III
Bölüm 1 EĞİTİM SOSYOLOJİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE YÖNTEMLERİ	11
1.1. Eğitim Sosyolojisinde Kavramlar	12
1.2. Eğitim Sosyolojisinin Tanımı ve Konusu	17
1.3. Eğitim Sosyolojisinin Tarihsel Gelişimi	21
1.4. Eğitim Sosyolojisinde Yöntem ve Teknikler	27
1.5. Eğitim Sosyolojisinin Önemi Yararlanılan Kaynaklar	32
Yararlanılan Kaynaklar	34
Bölüm 2 ÖNCÜ, KURUCU VE MODERN SOSYOLOGLARIN EĞİTİM GÖRÜŞLERİ	39
2.1. İbn Haldun	40
2.1.1. İbn Haldun'un Eğitim ile İlgili Düşünceleri	42
2.2. Montesquieu	43
2.2.1. Montesquieu'nun Eğitim ile İlgili Düşünceleri	45
2.3. Saint Simon	46
2.3.1. Saint Simon'un Eğitim ile İlgili Düşünceleri	47
2.4. Auguste Comte	48
2.4.1. August Comte'un Eğitim ile İlgili Düşünceleri	49
2.5. Herbert Spencer	51
2.5.1. Herbert Spencer'in Eğitim ile İlgili Düşünceleri	52
2.6. Karl Marks	54
2.6.1. Karl Marks'ın Eğitim ile İlgili Düşünceleri	55
2.7. Emile Durkheim	56
2.7.1. Emile Durkheim'in Eğitim ile İlgili Düşünceleri	58

2.8. Max Weber	59
2.8.1. Max Weber'in Eğitim ile İlgili Düşünceleri	60
2.9. Karl Mannheim	62
2.9.1. Karl Mannheim'ın Eğitim ile İlgili Düşünceleri	63
2.10. Louis Althusser	64
2.10.1. Louis Althusser'in Eğitim ile İlgili Düşünceleri	65
2.11. Pierre Bourdieu	66
2.11.1. Pierre Bourdieu'nun Eğitim ile İlgili Düşünceleri	68
Yararlanılan kaynaklar	71

Bölüm 3	
TEMEL SOSYOLOJİK YAKLAŞIMLAR VE EĞİTİM	77

3.1. Yapısal-İşlevselci Yaklaşım	78
3.1.1. Yapısal-İşlevselci Yaklaşımında Eğitim	80
3.2. Çatışmacı Yaklaşım	82
3.2.1. Çatışmacı Yaklaşımında Eğitim	83
3.2.2. Yapısal-İşlevselci ve Çatışmacı Yaklaşımın Değerlendirilmesi	85
3.3. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım	87
3.3.1. Sembolik Etkileşimci Yaklaşımında Eğitim	89
3.4. Eleştirel Pedagoji	90
3.5. Yaklaşımlara Yönelik Eleştiriler	94
Yararlanılan kaynaklar	97

Bölüm 4	
TÜRKİYE'DE EĞİTİM SOSYOLOJİSİNİN GELİŞİMİ	99

4.1. Münif Paşa (Mehmed Tahir) 1824 (1830?) -1910	101
4.2. Ziya Gökalp 1876-1924	104
4.3. Prens Mehmed Sabahaddin Bey 1877-1948	107
4.4. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu 1886-1978	110
4.5. Nurettin Topçu 1909-1975	114
4.6. İsmail Hakkı Tonguç 1897-1960	116
4.7. Mümtaz Turhan 1908-1969	118
4.8. Hilmi Ziya Ülken 1901-1974	121
4.9. Erol Güngör 1938- 1983	124
Yararlanılan Kaynaklar	127

Bölüm 5	131
TEMEL TOPLUMSAL SÜREÇLER VE EĞİTİM	

5.1. Sosyalleşme ve Eğitim	132
5.1.1. Sosyalleşme Araçları	133
5.1.1.1. Aile	133
5.1.1.2. Okul	134
5.1.1.3. Akran Grupları	134
5.1.1.4. Kitle İletişim Araçları	135
5.2. Sosyal (Toplumsal) Tabakalaşma	136
5.2.1. Tabakalaşma Kuramları	137
5.2.2. Toplumsal Tabakalaşma Türleri	138
5.2.2.1. Kölelik	138
5.2.2.2. Feodal Zümreler	138
5.2.2.3. Kastlar	139
5.2.2.4. Toplumsal Sınıf	140
5.3. Sosyal Hareketlilik	142
5.3.1. Sosyal Hareketlilik Sebepleri	144
5.3.2. Sosyal Hareketlilikte Eğitimin Rolü	146
5.4. Sosyal Değişme	147
Yararlanılan Kaynaklar	150

Bölüm 6	153
EĞİTİM SOSYOLOJİSİNDE GÜNCEL TARTIŞMALAR	

6.1. Eleştirel Eğitim Yaklaşımı	154
6.2. Eğitimde Alternatif Modeller	156
6.2.1. Alternatif Okul ve Alternatif Eğitim	156
6.2.1.1. Demokratik Okullar	158
6.2.1.2. Özgür Okullar: Summerhill Örneği	160
6.2.1.3. Proje Okulları	163
6.2.1.4. Montessori Okulları	166
6.2.1.5. Waldorf Okulları	169
6.2.1.6. Ev Okulları	171
Yararlanılan Kaynaklar	176

Bölüm 7	183
TOPLUMSAL KURUMLAR VE EĞİTİM	

7.1. Toplumsal Kurumlar	185
-------------------------	-----

7.2. Eğitim Kurumunun İşlevleri ve Diğer Kurumlarla İlişkisi	186
7.2.1. Aile ve Eğitim	188
7.2.2. Din ve Eğitim	190
7.2.3. Siyaset ve Eğitim	192
7.2.4. Ekonomi ve Eğitim	195
Yararlanılan Kaynaklar	199

Bölüm 8 KÜLTÜR VE EĞİTİM	201
---	------------

8.1. Kültür	202
8.1.1. Kültürün Tanımı, İşlevleri ve Özellikleri	202
8.1.2. Kültürün Öğeleri	206
8.1.2.1. Dil	206
8.1.2.2. Değerler	208
8.1.2.3. Normlar	210
8.1.2.4. Semboller	211
8.1.3. Kültürel Değişim	212
8.2. Eğitim	214
8.2.1. Eğitimin Tanımı, İşlevleri	214
8.3 Eğitim-Kültür İlişkisi	217
8.3.1. Kültürün Eğitim Üzerindeki Etkisi	217
8.3.2. Eğitimin Kültür Üzerindeki Etkisi	219
Yararlanılan Kaynaklar	220

Bölüm 9 TOPLUMSAL CİNSİYET VE EĞİTİM	223
---	------------

9.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı	224
9.2. Toplumsal Cinsiyet Kuramları	226
9.2.1. Liberal Feministler	227
9.2.2. Radikal Feministler	227
9.2.3. Sosyalist Feministler	228
9.3. Feminist Tarihçe	228
9.4. Dünyada Kadın Haklarının Gelişimi	229
9.4.1. Dünyada Kadınların Eğitime Erişimi	231
9.5. Eski Türklerde Kadın	231
9.6. Osmanlı Döneminde Kadın	232

9.7. Cumhuriyet Döneminde Kadın	233
9.8. Günümüz Türkiye’inde Kadınların Eğitimi	235
9.9. Örgün Ve Yaygın Eğitimde Kadınların Eğitimi	236
9.9.1. Okul Öncesi	236
9.9.2. İlköğretim	236
9.9.3. Ortaöğretim	237
9.9.4. Yaygın Eğitim	238
9.9.5. Milli Eğitimde Kadın Öğretmen ve Yöneticilerin Oranı	239
9.10. Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet	240
9.11. Yüksek Öğretim	241
Yararlanılan Kaynaklar	242

Bölüm 10	
SOSYO-KÜLTÜREL BİR SİSTEM OLARAK OKUL	245

10.1. Okulun İşlevleri	246
10.2. Sosyal Bir Sistem Olarak Okul	248
10.2.1. Öğretmenlik Mesleği	250
10.2.2. Öğretmen-Öğrenci İlişkisi	252
10.2.3. Kültürel Bir Sistem Olarak Okul	254
10.2.4. Ahlaki Bir Sistem Olarak Okul	258
10.2.5. Topluluk Olarak Okul	261
10.2.6. Zorunlu Eğitim Kurumu Olarak Okul	263
10.2.7. Öğrenci Gözüyle Okul	266
Yararlanılan Kaynaklar	267

Bölüm 11	
EĞİTİMDE GÜNCEL DEĞİŞMELER	271

11.1. Uzaktan Eğitim	272
11.2. Açık Eğitim	275
11.3. Meslek Eğitimi	278
11.4. Yeni Teknoloji Kullanımı	280
11.5. Bilgi Toplumu	285
11.6. Çok Kültürlülük	287
11.7. Küreselleşme	290
Yararlanılan Kaynaklar	293

Bölüm 12	
TOPLUMSAL YÖNDEN EĞİTİM REFORMLARI VE EĞİTİMİN GELECEĞİ	295
12.1. Eğitim Sorunları	297
12.1.1. Eğitimdeki Alt Yapı Sorunları	297
12.1.2. Eğitimdeki Üst Yapı Sorunları	299
12.2. Eğitimin Geleceği	301
12.2.1. Gelecekte Eğitimin Nitelikleri	301
12.2.2. Evde Eğitim	302
12.2.3. Eğitimde Yeni Yönelimler	303
12.2.4. Gelecekteki Okul	304
12.3. 21. Yüzyılda Öğrenme Ortamları	306
12.4. 21. Yüzyılda Dijital Yerliler, Dijital Göçmenler ve Dijital Bilgelik	307
Yararlanılan Kaynaklar	310